

ASPECTE PRIVIND CIRCULAȚIA MONETARĂ PE TERITORIUL ROMÂNIEI ÎN A DOUA PARTE A SEC. VII P.CHR.

Mihaela Iacob

Moneda ce ne prilejuiește reluarea discuțiilor privind circulația monetară în a doua jumătate a sec. VII a fost adusă spre identificare, în primăvara anului 1998 la Muzeul de Arheologie, din cadrul ICEM Tulcea, de către elevul Toma Unguru din Babadag¹; ea a fost descoperită, foarte probabil, în satul Lunca, com. Ceamurlia de Jos, jud. Tulcea². Deși în prezent nu avem informații privind existența unor urme de locuire din epocile romano-bizantină și bizantină pe teritoriul satului, totuși descoperirea nu e într-un totuș întâmplătoare, satul Lunca fiind situat la aproximativ 15 km de cetatea Argamum (Capul Dolojman, com. Jurilovca), care își continuă existența și în prima parte a secolului VII³.

Prezentăm în continuare moneda:

AV ↓ 4,1 g; 18 × 18,5 mm. *solidus*

DOW II, 2, p. 529, clasa a III-a, nr. 10 d, a. 674 – 681, Constantinopol.

Morrisson, p. 379, tip 3, nr. 14/Cp/Av/09, a. 674? – 680, Constantinopol.

Raritatea monedelor descoperite în a doua parte a secolului VII în Scythia Minor a fost observată de toți istoricii și numismații care s-au ocupat de perioada sec. VI – X⁴ și nu întâmplător regretatul Radu Ocheșeanu insista asupra necesității acordării unei atenții sporite fiecărei monede bizantine descoperite în Dobrogea, emise în această perioadă, întrucât "fiecare nouă informație care se adaugă dosarului numismatic al epocii devine astfel o mărturie importantă a unor probleme de istorie dobrogeană"⁵.

¹ Moneda a fost achiziționată ulterior de Bogdan Costin din Babadag, care, la rândul său, a oferit-o spre vânzare Muzeului Băncii Naționale a României, unde se află în prezent.

² Piesa a fost "descoperită" de cel ce ne-a adus-o spre identificare în cutia cu mărunțișuri a buncii sale; în ciuda eforturilor noastre de a afla date suplimentare legate de proveniența exactă a monedei, bătrâna nu și-a mai amintit când și cum a ajuns în posesia ei. Dat fiind că bătrâna s-a născut și a locuit dintotdeauna în satul Lunca, este posibil ca moneda să provină din această localitate.

³ Coja 1971; Coja 1972; Mănuclu-Adameșteanu, Iacob, Poenaru Bordea 1996; Iacob, Poenaru Bordea 1998;

⁴ Moisil 1924, 210; Condurachi 1944, 38; Dimian 1957, 206 – 207 cu o trecere în revistă a părerilor exprimate anterior; Poenaru Bordea 1968, 407; Poenaru Bordea 1971, 57; Preda 1972, 385; Oberländer-Târnoveanu 1980, 163 – 165; Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1980, 390; Ocheșeanu 1981, 309; Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1983 – 1985 (1986), 186 – 187; Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 241 – 243; Custurea 1986, 273; Mănuclu-Adameșteanu 1991, 299; Custurea 1991, 387 – 388; Chiriac 1991, 373; Stoljarik 1993, 112; Chiriac 1995, 134; Oberländer-Târnoveanu, Constantinescu 1994, 320; Oberländer-Târnoveanu 1996, 104; Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popescu 1997, 102.

⁵ Ocheșeanu 1981, 310.

Într-adevăr, secolele VII – X reprezintă pentru Imperiul bizantin și teritoriile limitrofe acestuia din Europa, Asia și Africa o perioadă de adânci frământări, de complicații politico-militare, de deplasări ale unor populații spre Imperiu, de pierderi teritoriale, de căutare a unui echilibru socio-economic, politic și militar, de tranziție între antichitatea târzie și evul mediu⁶.

Perioada domniilor lui Constans II și Constantin IV, asupra căreia ne vom opri, este una dintre cele mai critice pentru Imperiul bizantin. După moartea lui Heraclius (641) arabii devin un pericol pentru Bizanț. Sub conducerea lui Muevija, guvernatorul Siriei, aceștia cuceresc Armenia (642 – 643), Alexandria, Cirenaica, Tripolitania, Carthagina (647) și invadează Asia Mică. Și pe mare hegemonia bizantină e compromisă de arabii care își construiesc acum prima flotă: Insulele Cipru (647), Rhodos (654) și Kos (655), Cyzicul și Africa de Nord sunt pierdute de Imperiu și însăși capitala, Constantinopol, este asediată de către arabi (674 – 678). În același timp, în partea vestică a Imperiului, are loc răscoala lui Olympios (650 – 653) care, proclamându-se împărat, devine stăpân absolut în Italia⁷.

Nu mai puțin complicată este situația Imperiului în zona Gurilor Dunării. După ce în 636 bulgarii lui Kovrat fuseseră aliați ai bizantinilor, 6 ani mai târziu, în 642, aceștia devin amenințatori pentru teritoriile bizantine nord-pontice. Favorizarea, de către diplomația bizantină, a ofensivei chazarilor împotriva bulgarilor duce la înfrângerea celor din urmă, dar situația se întoarce împotriva bizantinilor: din "barbaricum" noi grupuri de slavi trec la S de Dunăre. Mai târziu, în urma campaniei lui Constans II (658) aceștia, organizați în "sclavinii", vor deveni supuși ai Imperiului⁸. Cam în același timp însă, o parte din triburile bulgare conduse de Asparuch se refugiază spre vest, stabilindu-se în regiunea *Ongl*, de unde vor ataca Imperiul⁹. Campania întreprinsă de Constantin IV, în 679 – 680, împotriva acestora se va termina dezastruos pentru bizantini; înfrânți la trecerea Dunării, bizantinii vor fi siliți să se retragă, iar bulgarii trec fluviul, se așază în regiunea Varnei și ocupă treptat provinciile Scythia Minor și Moesia Secunda; în urma păcii încheiate cu Imperiul bizantin (681, în schimbul unui tribut plătit de acesta), formațiunea bulgaro-slavă e recunoscută ca formațiune politică independentă pe teritoriul Imperiului¹⁰. Evenimentul va fi capital pentru istoria ținutului dintre Dunăre și Mare în următoarele trei secole.

Descoperirile monetare din această perioadă par să reflecte această stare de lucruri. Din acest motiv o reluare a tuturor descoperirilor – izolate sau tezaure – de pe teritoriul României și chiar din zonele limitrofe, ni s-a părut interesantă.

Tezaure încheiate cu emisiuni Constans II sau Constantin IV au fost descoperite atât în teritoriile de la sud și est de Carpați – Udești (*Repertoriu I, 1*), Obârșeni (*Repertoriu I, 2*) Galați (*Repertoriu I, 3*), Drăgășani (*Repertoriu I, 4*), Priscaca (*Repertoriu I, 5*), Silistra (*Repertoriu I, 6*) – cât și în zonele limitrofe teatrului de acțiune de la Gurile Dunării – Delta Niprului (*Repertoriu I, 7*), Poltava (*Repertoriu I, 8*) și Zemianske Vrbovok (*Repertoriu I, 9*). Dintre acestea doar trei sunt constituite din monede de aur: dacă cel de la Udești – format din trei solidi (Focas, Heraclius și Constans II cu Constantin IV) ar putea constitui un depozit cu valoare intrinsecă¹¹, celelalte două – cel din Delta Niprului (cu monede Heraclius și Constans II) și cel de la Poltava (început la Mauricius Tiberius și încheiat la Constans II) sunt probabil sume pătrunse din Imperiu în încercarea acestuia de a câștiga "fidelitatea" unor triburi sau populații din nordul Mării Negre în condițiile migrației avarilor și protobulgarilor. Alte cinci tezaure sunt constituite din hexagrame (monede de argint), încheiate, fie pe la 669 – Zemianske Vrbovok, fie la 681 – cel de la Priscaca și cel de la Galați. O apariție insolită o constituie tezaurul de la Obârșeni format din 34 de emisiuni de bronz eșalonate de de la 602/603 la 662. Deși acumularea lui locală apare ca "îndoielnică"¹² – probabil că s-a format undeva, la sud de Dunăre și a ajuns în Moldova ca rezultat al unor schimburi comerciale¹³, deplasări de populații sau poate ca urmare a unui jaf, tezaurul în sine ne sugerează "funcționarea" încă a unei economii monetare în Imperiul bizantin. Prezența alături de monede în tezaurul de la Priscaca a doi cercei de argint a lansat ipoteza acumulării monedelor de argint în scopul utilizării lor ca materie primă pentru bijuterii¹⁴.

⁶ Barnea 1971 A, 205 – 206 și nota 3.

⁷ Brezeanu 1981, 49 – 53.

⁸ Brezeanu 1981, 50; Barnea 1968, 440 – 441; Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 242.

⁹ Brezeanu 1981, 50

¹⁰ Brezeanu 1981, 53; Barnea 1968, 441 – 442; Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 242.

¹¹ Chiriac 1991, 373.

¹² Butnariu 1983 – 1985 (1986), 212.

¹³ Teodor 1981, 47.

¹⁴ Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 243.

O cartare a tezaurilor ne ajută să le punem în legătură cu evenimentele din perioada în discuție: astfel, descoperirile de la Udești, Zemianske Vrbovok și sudul Rusiei par a fi legate de pătrunderea triburilor de avari spre Europa Centrală și întemeierea celui de al doilea kaganat, în timp ce tezaurele de la sud și est de Carpați jalonează deplasarea bulgarilor de la nordul Mării Negre către sudul Dunării¹⁵. Unul din autorii ce s-au ocupat de această problemă, C. Chiriac, atrăgea atenția că atât tezaurele, cât și descoperirile izolate de monede din perioada Constans II – Constantin IV se situează la limita dintre regiunea de stepă (câmpie) și cea de silvostepă (colinară sau deluroasă), ceea ce indică faptul că retragerea s-a făcut în fața unei populații de călăreți de stepă (triburi protobulgare) ce încercau să pătrundă pe Valea Oltului sau prin zona Porților de Fier către Pannonia¹⁶.

Pentru perioada Constans II – Tiberiu III Apsimar avem în Transilvania numai descoperiri izolate (*Repertoriu II, 1 – 13*) și, cu o singură excepție – o monedă de bronz de la Tiberiu III (*Repertoriu II, 12*) – toate sunt monede de aur (peste 12 exemplare). Și în acest caz observăm o grupare a descoperirilor – și anume, pe cursul inferior al Mureșului (jud. Timiș și Arad) – legate fiind de orizontul avaric¹⁷; acestea au ajuns în Transilvania, foarte probabil, ca plăți făcute vreunor căpetenii ale avarilor de către bizantini.

Tot ca plată a unor servicii făcute Imperiului – sau poate în urma unui jaf – a ajuns la Kělégéskie Khutora o piesă de aur de la Constans II (*Repertoriu II, 22*).

La sud și est de Carpați descoperirile izolate sunt reduse ca număr: 6 monede din argint și 4 din bronz (*Repertoriu III, 14 – 21, 23*). Se pare totuși că în două din cele trei cazuri în care s-au descoperit hexagrame – Vârtopu și Piuă Pietrii avem de-a face cu tezaure împrăștiate¹⁸. Remarcăm faptul că două dintre monedele din bronz și una de argint au fost descoperite în Moldova – în zona Bârladului (*Repertoriu III, 15, 16*) și, respectiv, Scurta, jud. Bacău (*Repertoriu III, 14*) – fiind probabil legate de “drumul” comercial al văii Siretului. În ciuda evenimentelor complicate de la Gurile Dunării, schimburile dintre populația romană și Imperiu au continuat să “funcționeze”, chiar și după 681¹⁹.

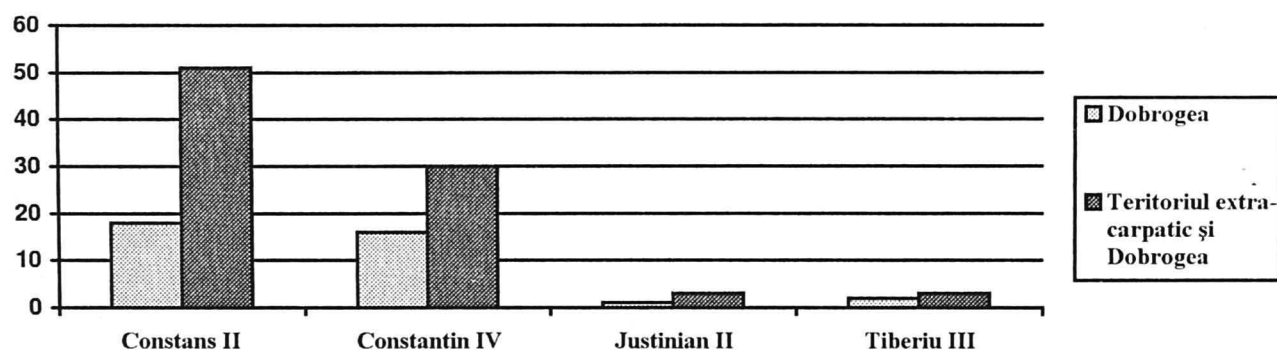

Fig. 2.A. Reprezentarea descoperirilor monetare din teritoriile extra-carpatice și Dobrogea (după emitenți)

Descoperirile din Dobrogea, mult mai numeroase în comparație cu celelalte²⁰, sunt – cele mai multe – monede izolate²¹; într-un singur caz avem în mod cert de-a face cu un tezaur – Silistra (*Repertoriu I, 6*), într-altul – descoperirea de la Valea Teilor (*Repertoriu IV, 29, 46*) – e posibil să ne aflăm în fața unui tezaur împrăștiat²².

¹⁵ Butnariu 1983 – 1985 (1986), 216.

¹⁶ Chiriac 1991, 375 – 377.

¹⁷ Prezența a trei dintre monede în morminte avarice e mai mult decât sugestivă, vezi Butnariu 1983 – 1985 (1986), 223, nr. 144; 226, nr. 229 – 230.

¹⁸ Mîtreă 1977, 380 – 381, nr. 131; Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 243; Chiriac 1991, 374 (Piuă Pietrii).

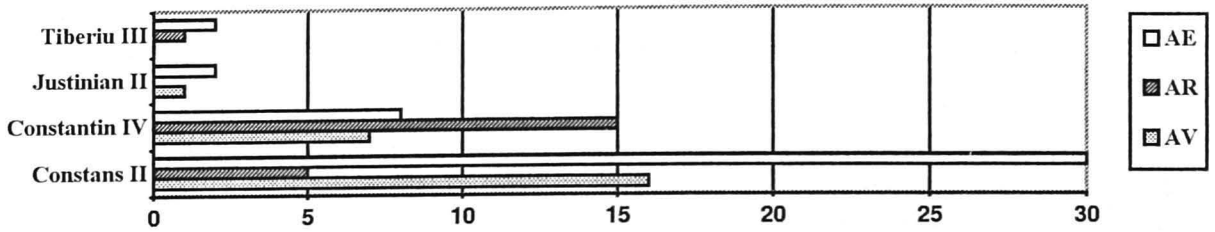
¹⁹ Vezi în acest sens o monedă de la Tiberiu III Apsimar, descoperită la Berezeni (Murgeni) (*Repertoriu III, 23*).

²⁰ Am exceptat din graficele noastre (fig. 2) descoperirile din Transilvania, întrucât acestea fiind numai piese de aur și în mod cert legate de orizontul avaric nu se pot circumscrie discuțiilor noastre.

²¹ Absența tezaurilor pare să indice că deplasarea proto-bulgarilor spre sudul Dunării s-a produs nu prin nordul Dunării, ci pe la Silistra (Chiriac 1995, 134).

²² Oberländer-Târnoveanu 1980, 164, nota 3.

B

C

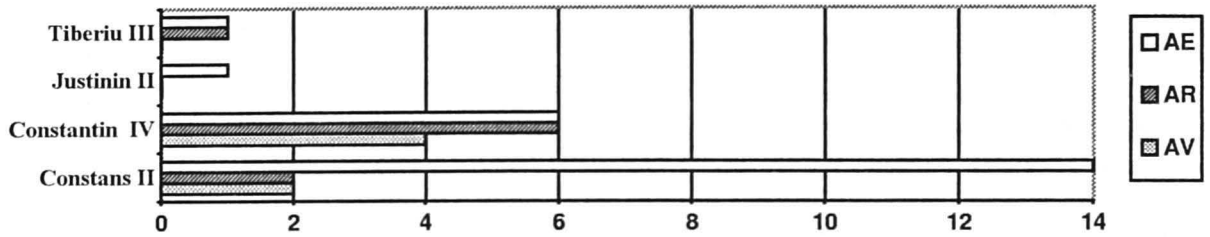

Fig. 2. Reprezentarea descoperirilor monetare din teritoriile extra-carpaticice și Dobrogea. B. după emitenți și nominal; C. după emitenți și nominal (Dobrogea).

Astfel, Constans II e reprezentat de 18 piese: 2 AV, 2 AR, 14 AE (*Repertoriu IV*, 24 – 40); Constantin IV de 16 piese, din care 4 AV, 6 AR, 6 AE (*Repertoriu IV*, 41 – 55), Iustinian II – 1 AE (*Repertoriu IV*, 56), iar Tiberiu III Apsimar de 2 exemplare – 1 AE și 1 AR (*Repertoriu IV*, 57 – 58). După cum se poate observa din această simplă enumerare, în Dobrogea pătrunde atât monedă de metal prețios, cât și divizionară, din bronz, aceasta din urmă cel mai bine reprezentată la nivelul celor patru emitenți citați (fig. 2/C).

Dacă la aceste descoperiri dobrogene certe adăugăm și un număr de piese cu proveniență incertă, dar cu probabilitatea descoperirii lor în Dobrogea, la sud sau est de Carpați²³, și anume: 28 monede de la Constans II – 14 AV, 1 AR, 13 AE (*Repertoriu V*, 59 – 67), 10 de la Constantin IV – 3 AV, 5 AR, 2 AE (*Repertoriu V*, 68 – 72) și Justinian II – 2 exemplare, 1 AE și 1 AV (*Repertoriu V*, 73 – 74) avem o imagine mult mai sugestivă pentru apartenența teritoriului dobrogean la Imperiul bizantin atât din punct de vedere politico-administrativ, cât și economic și, în paralel, a persistenței legăturilor economice și comerciale între Imperiu și romanitatea carpato-dunăreană. Dacă moneda de aur și argint a putut reprezenta plăți pentru garnizoanele armatei imperiale sau “federati”, moneda de bronz constituie un indiciu al supraviețuirii vieții urbane și a economiei monetare²⁴.

Cartarea descoperirilor dobrogene din perioada în discuție (vezi *infra*, Harta) ne arată următoarea situație: pe de o parte descoperirile se înșiruie în zona dinspre litoralul vest-pontic – Agighiol (1 ex.), Lunca (1 ex.), Istria – sat (1 ex.), Constanța (5 ex.) și Mangalia (1 ex.); pe de altă parte celelalte descoperiri s-au făcut în localități situate pe linia Dunării: Isaccea (2 ex.) – și în legătură cu Isaccea sunt de amintit piesele de la Niculițel (1 ex.) și Valea Teilor (2 ex.) – și Silistra (12 ex.) (fig. 1). Prin numărul pieselor descoperite se individualizează Silistra, Tomisul și Isaccea, care, probabil la acea dată mai păstrau încă un caracter urban, desfășurând activități economice și comerciale, beneficiind de poziții strategice la mare – Tomis²⁵ sau pe Dunăre – *Durostorum*²⁶.

Cronologic, domnia lui Constans II e acoperită în întregime din punct de vedere monetar. Până la 681 emisiunile lui Constantin IV sosesc periodic în Dobrogea; după această dată însă înregistrăm doar o singură piesă de la Constantin IV – un *folles* descoperit la Mangalia, din 684/5 (*Repertoriu IV*, 40) – urmată de un *folles*

²³ Mitrea 1975, 121; Mitrea 1976, 200.

²⁴ Custurea 1991, 386; Oberländer-Târnoveanu 1996, 105.

²⁵ Mănușu-Adameșteanu 1991, 299.

²⁶ Pentru descoperirile monetare din perioada 602 – 976, vezi Oberländer-Târnoveanu 1995; Oberländer-Târnoveanu, 1996, 97.

de la Justin II (686/7) (*Repertoriu IV, 54*), o *hexagrama* și un *folles* de la Tiberiu III Apsimar (*Repertoriu IV, 55 – 56*). După această dată descoperirile monetare sunt destul de rare în Dobrogea²⁷. Se fac simțite astfel consecințele formării primului stat bulgar în vechile granițe ale Imperiului bizantin, teritoriul dintre Dunăre și Mare scapă stăpânirii bizantine și asistăm la declinul vieții urbane și la ruralizarea vechii provincii romano-bizantine²⁸; bizantinii vor păstra totuși controlul asupra malului fluviului, a litoralului pontic și a Gurilor Dunării²⁹.

În ceea ce privește informațiile relative la monetăriile al căror numerar se regăsește în descoperirile de pe teritoriul României situația este oarecum dezechilibrată. Astfel, pentru Transilvania, din cele 13 descoperiri citate doar pentru trei cunoaștem atelierul emitent: Constantinopolis (*Repertoriu II, 2, 7, 8*). Pentru teritoriul de la sud și est de Carpați, din cele 10 descoperiri doar cinci exemplare apar citate în bibliografie cu locul emiterii: 3 ex. – Constantinopolis, 1 ex. – Carthagina, 1 ex. – Ravenna (*Repertoriu III, 15, 16, 21, 23*).

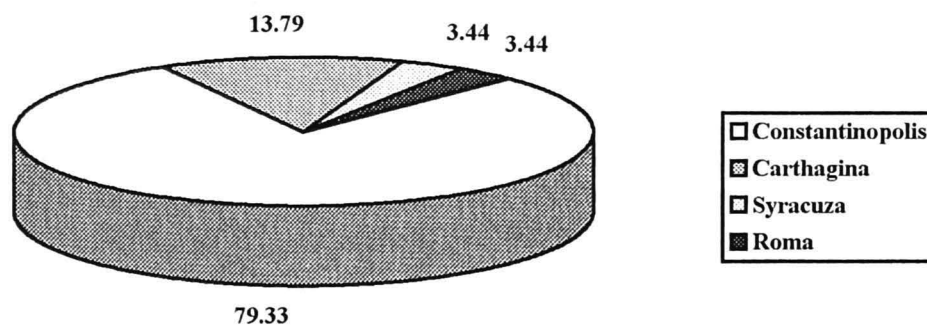

Fig. 3. Reprezentarea atelierelor monetare - descoperirile din Dobrogea.

Descoperirile din Dobrogea ne oferă date mult mai complete – din cele 37 de piese luate în evidență, pentru 30 (82%) cunoaștem atelierul. Situația se prezintă astfel: Constantinopolis – 23 ex. (79,33 %); Carthagina – 4 ex. (13,79%); Syracuza – 1 ex. (3,44%); Roma – 1 ex. (3,44%) (fig. 3) Monedele cu loc de descoperire incert – dar sigur regiunile de la sud și est de Carpați și Dobrogea – sunt prezentate cu date sumare, doar în cinci cazuri cunoscând locul de emiterie: Constantinopolis – 4 ex.; Carthagina – 1 ex. (*Repertoriu V, 57– 60, 66*).

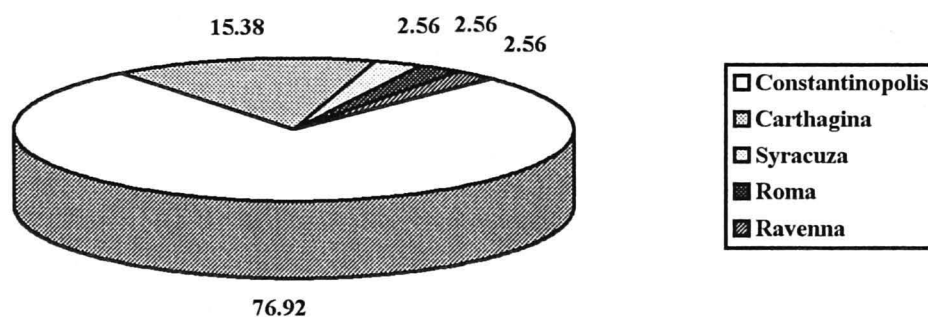

Fig. 4. Reprezentarea atelierelor monetare – descoperirile din teritoriile extra-carpătice și Dobrogea.

Se poate observa cu ușurință ca atelierul din capitala Imperiului deține un quasi-monopol în ceea ce privește aprovizionarea cu monedă a teritoriilor de la Dunărea de Jos – 30 ex. (76,92 % din numărul pieselor cu atelierul cunoscut), situație cu care ne-am obișnuit deja pentru perioada romano-bizantină³⁰. Observația este valabilă și în ceea ce privește structura tezaurilor discutate anterior, la nivelul perioadei Constans II – Constantin IV: patru exemplare la Obârșeni și toate piesele din tezaurul de la Udești, Galați, Drăgășani și Priseaca. Urmează, la distanță, Carthagina cu șase piese (15,38%), prezentă și în tezaurul de la Obârșeni cu

²⁷ Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 243 – 251.

²⁸ Custurea 1991, 386.

²⁹ Moisil 1924, 210; Diaconu 1981, 219; Barnea 1968, 442 – 445; Barnea 1971 B, 9 – 12; Ocheșeanu 1981, 310.

³⁰ Poenaru Bordea, Popea 1976, 227; Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1980, 390.

două monede, dar întâlnită și în perioada anterioară³¹, apoi Syracuza – o piesă (atelierul sicilian se regăsește în tezaurul de la Silistra cu două exemplare), Ravenna – un exemplar și Roma – atelier foarte rar în peisajul numismatic dobrogean în sec.VI – începutul sec. VII³² –cu o piesă (câte 2,56% pentru fiecare din cele trei ateliere) (fig. 4); prezența acestor ateliere este pusă în conexiune cu participarea flotei și a trupelor acestor provincii la acțiunile militare din zona Gurilor Dunării³³ sau mai exact cu deplasările de trupe dintr-o provincie în alta, în condițiile existenței unor probleme militare atât la Dunăre, cât și în Italia sau Africa.

Măsurile de reorganizare administrativă întreprinse de Constantin IV la sfârșitul domniei³⁴, dovezile literare³⁵, arheologice, numismatice și sigilografice³⁶ sunt argumente în favoarea menținerii de către bizantini, fie și parțiale, a controlului asupra teritoriului dintre Dunăre și Mare³⁷. În urma acestui *excursus* prin istoria acestei perioade, reflectată în descoperirile monetare, ni se pare că ideea formulată de Gh. Poenaru Bordea, chiar dacă doar ca ipoteză de lucru, aceea a corelării ultimului nivel de la Histria cu perioada domniilor lui Constans II și Constantin IV³⁸ prinde tot mai multă consistență și că “pretinsa discontinuitate a vieții în Dobrogea antică nu este în realitate decât expresia stării actuale de cunoștințe, din păcate plină de lacune”³⁹.

Repertoriul descoperirilor monetare

I. Tezaure

1. *Udești*, com. Udești, Suceava; 3 AV.

Structură: Focas – 1 ex.

Heraclius – 1 ex.

Constans II cu Constantin IV – 1 ex.

Monetării (perioada Constans II – Constantin IV): Constantinopolis – 3 ex.

Bibliografie: Mitrea 1979, 374, nr. 97; Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 243 și nota 40; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 231 identifică a treia piesă, pe baza catalogului C. Morrisson, ca aparținând lui Heraclius cu Heraclius Constantin; Chiriac 1991, 374, nota 10.

2. *Obârșeni*, com. Voinești, Vaslui; 34 AE.

Structură: Focas – 7 ex.

Heraclius – 11 ex.

Heraclius și Heraclius Constantin – 9 ex.

Constans II – 7 ex.

Monetării (perioada Constans II – Constantin IV): Constantinopolis – 4 ex.; Carthagina – 2 ex.; Sicilia – 1 ex.

Datarea ultimei (ultimelor) piese: 641 – 662.

Bibliografie: Dimian 1957, 196; Barnea, Iliescu, Nicolescu 1971, 183, nr. 396; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 230 și nota 64, unde apare corecția “Obârșeni (com. Voinești)”.

3. *Galați*; 12 AR.

Structură: Heraclius și Heraclius Constantin – 3 ex.

Constans II – 4 ex.

Constantin IV – 5 ex.

Monetării (perioada Constans II – Constantin IV): Constantinopolis – 12 ex.

Datarea ultimei (ultimelor) piese: 674 – 681.

Bibliografie: Dimian 1957, 196 – 197; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 230.

³¹ Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 241.

³² Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 242.

³³ Oberlaänder-Târnoveanu 1996, 105.

³⁴ Barnea 1971 A, 207.

³⁵ Diaconu 1981, 217 – 218.

³⁶ Mănușu-Adameșteanu 1991, 303 și nota 19.

³⁷ Diaconu 1981, 217 – 219.

³⁸ Poenaru Bordea 1971, 57; Poenaru Bordea 1976, 213.

³⁹ Petre 1963, 353.

4. *Drăgășani*, Vâlcea; 3 AR.

Structură: Constans II – 3 ex.

Monetării (perioada Constans II – Constantin IV): –

Datarea ultimei (ultimelor) piese: 659 – 668.

Bibliografie: Mitrea 1975, 118, cu nota 17; Mitrea 1976, 200.

5. *Priseaca* (jud. Olt); 141 AR.

Structură: Constans II – 8 ex.

Constantin IV – 133 ex.

Monetării (perioada Constans II – Constantin IV): Constantinopolis – 141 ex.

Datarea ultimei (ultimelor) piese: 674 – 681.

Bibliografie: Barnea, Iliescu, Nicolescu 1971, 183 – 184; Mitrea 1975, 113 – 117; Mitrea 1976, 197 – 199; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 230.

6. *Durostorum* (Silistra), 3AR;

Structură: Iustin II – 1 ex.

Constantin IV – 2 ex.

Bibliografie: Angelova, Penčev 1989, 38 – 43.

7. *Delta Niprului*, 7 AV;

Structură: Heraclius și Constans II – 7 ex.

Bibliografie: Condurachi 1944, 37 și nota 3/2.

8. *Poltava*, 61 AV;

Structură: Mauriciu Tiberius, Focas, Heraclius și Constans II.

Bibliografie: Condurachi 1944, 37 și nota 3/4.

9. *Zemianske Vrbovok* 18 AR;

Structură: Constans II – 17 ex.

Constantin IV – 1 ex.

Monetării (perioada Constans II – Constantin IV): Constantinopolis

Datarea ultimei (ultimelor) piese: 668 – 669.

Bibliografie: Butnariu 1983 – 1985 (1986), 231.

II. *Descoperiri izolate – Transilvania*

Nr. crt.	Loc. desc.	Emitent	Nominal	An	Monetărie	Bibliografic*
1.	Beba Veche (jud. Timiș)	Constans II	1 ex. (?)	641 – 668		Preda 1972, 396.
2.	Carani (jud. Timiș)	Constans II	1 AV		Constantinopolis	Butnariu 1983 – 1985 (1986), 218, nr. 28 cu bibliografia ⁴⁰
3.	Orțișoara (jud. Timiș)	Constans II	1 AV			Preda 1972, 405; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 221, nr.100.
4.	Orțișoara (jud. Timiș)	Constantin IV	1 AV			Preda 1972, 405; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 221, nr.100
5.	Sânpetru German (jud Arad)	Constantin IV	1 AV			Preda 1972, 408 ⁴¹ ; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 223, nr.144.
6.	Seitin (jud Arad)	Constantin IV	1 AV			Butnariu 1983 – 1985 (1986), 223, nr. 149

* Am preferat să menționăm la bibliografie reatribuirile cele mai recente și complete; acolo unde a fost cazul am notat și corecturile sau citirile inexacte.

⁴⁰ Excepție studiul lui C. Preda (1972) care nu amintește descoperirea de la Carani, iar pagina citată (461) aparține articolului lui P. Diaconu.⁴¹ Moneda e atribuită lui Heraclius cu Heraclius Constantin.

Nr. crt.	Loc. desc.	Emitent	Nominal	An	Monetărie	Bibliografie*
7.	Arad și împrejurimi	Constans II	1 AV	641 – 668	Constantinopolis	Ardevan 1983 – 1985 (1986), 253, nr. 97.
8.	Arad și împrejurimi	Constans II	1 AV	661 – 663	Constantinopolis	Ardevan 1983 – 1985 (1986), 253, nr. 98.
9.	Torontal–Sighet	Constans II Constantin IV	?			Preda 1972, 413 (cu mențiunea "monede") Butnariu 1983 – 1985 (1986), 223, nr.187.
10.	Szeged–Fehérto	Constantin IV	1AV			Butnariu 1983 – 1985 (1986), 226, nr. 229
11.	Szeged–Makkeserdo	Constans II	1AV			Butnariu 1983 – 1985 (1986), 226, nr. 230.
12.	Mediaș	Tiberiu III	1 AE	698 – 705		Dimian 1957, 197.
13.	Transilvania	Constantin III	1 AV	641		Preda 1972, 413; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 224, nr.189

III. Descoperiri izolate – teritoriile de la sud și est de Carpați

Nr. crt.	Loc. desc.	Emitent	Nominal	An	Monetărie	Bibliografie
14.	Scurta (com. Orbeni, jud. Bacău)	Constantin IV	1 AR	668 – 669	Constantinopolis	Căpitanu 1971, 291, nr.44; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 222, nr. 137 ⁴²
15.	Bârlad și împrejurimi	Constans II	1 AE	642 – 643	Constantinopolis	Oberlander-Târnoaveanu, Popușoi 1992, 230, nr. 7.
16.	Bârlad și împrejurimi	Constans II	1 AE	656 – 657	Constantinopolis	Oberlander-Târnoaveanu, Popușoi 1992, 230, nr. 8.
17.	Piua Pietrii	Constans II	1 AR			Pauker 1953, 53; Mitrea 1971 (1976), 200.
18.	Piua Pietrii	Constantin IV	2 AR			Pauker 1953, 53; Preda 1972, 406 ⁴³ ; Mitrea 1971 (1976), 200; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 221, nr. 113 ⁴⁴
19.	Vârtopu (jud.Dolj)	Constans II	1 AR			Mitrea 1976 – 1980, 601, nr. 324; Mitrea 1977, 380 – 381, nr. 131; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 224, nr.173.
20.	Vârtopu (jud.Dolj)	Constantin IV	1 AR			Mitrea 1976 – 1980, 601 nr. 324; Mitrea 1977, 380 381, nr. 131; Butnariu 1983 – 1985 (1986), 224, nr. 174.
21.	Novaci (București)	Constans II	1 AE	646 – 659	Carthagina	Preda 1960, 474, nr. 28; Mitrea 1975, 119, nr. 13.
22.	Kělĕgĕskie Khutora (reg. Kerson)	Constans II	1 AV			Stoljarik 1993, 67, Appendix 2/77.
23.	Berezeni (Murgeni)	Tiberiu III	1 AE	685 – 705	Ravenna	Dimian 1957, 197.

⁴² Observația lui Butnariu 1983 – 1985 (1986), că primul editor ar fi citat Cleja în loc de Scurta, e injustă.

⁴³ Dintr-o greșeală de tipar, apar menționate de două ori câte 2 AR.

⁴⁴ Sunt menționați doar 2 AR – Constantin IV.

IV. Descoperiri izolate – Dobrogea

Nr. crt.	Loc. desc.	Emitent	Nominal	An	Monetărie	Bibliografie
24.	Constanța	Constans II	1 AE	654 – 668	Carthagina	Dimian 1957, 197, nr. 3 ⁴⁵ .
25.	Constanța	Constans II	1 AE	665/6	Constantinopolis	Poenaru Bordea 1968, 406, nr. 7.
26.	Constanța	Constans II	1 AE	658 – 668	Constantinopolis/ Carthagina	Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 238, nr. 4; Oberländer-Târnoveanu 1996, 104, nota 34/2.
27.	Isaccea	Constans II	1 AV	659 – 664	Constantinopolis	Mitrea 1963A, 599, nr. 60 = Mitrea 1963B, 473, nr. 6; Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1983 – 1985 (1986), Anexa 2, nr. 28 ⁴⁶
28.	Isaccea	Constans II	1 AE			Oberländer-Târnoveanu 1996, 104, nota 34/2
29.	Valea Teilor ⁴⁷	Constans II	1 AR	641 – 646	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu 1980, 163, nr. 2.
30.	Silistra	Constans II	1 AR	648 – 651	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu 1996, 100, nr. 4, cat. 64.
31.	Silistra	Constans II	1 AE	651 – 652 (?)	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu 1996, 100, nr. 4, cat. 65.
32.	Silistra	Constans II	1 AE	642 – 643	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu 1996, 100, nr. 4, cat. 66.
33.	Silistra	Constans II	1 AE	647 – 648	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu 1996, 100, nr. 4, cat. 67.
34.	Silistra	Constans II	1 AE	647 – 648	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu 1996, 100, nr. 4, cat. 68.
35.	Silistra	Constans II	1 AE	647 – 650	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu 1996, 100, nr. 4, cat. 69.
36.	Silistra	Constans II	1 AE	645 – 646	Syracuză(?)	Oberländer-Târnoveanu 1996, 100, nr. 4, cat. 70 ⁴⁸
37.	Dobrogea <i>passim</i>	Constans II	1 AE	647 – 659	Carthagina	Custurea 1986, 277, nr. 7.
38.	Dobrogea <i>passim</i>	Constans II	1 AE	642/3	Constantinopolis	Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1980, 378, 381, 390, 395.
39.	Dobrogea <i>passim</i>	Constans II	2 AE	655 – 658	Constantinopolis	Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1980, 378, 381, 390, 395.
40.	Dobrogea <i>passim</i>	Constans II	1 AV	661 – 663	Constantinopolis	Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popea, <i>mss.</i> 1978 <i>apud</i> Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1983 – 1985 (1986), Anexa 2, nr. 29.
41.	Constanța	Constantin IV	1 AE	674 – 681	Roma	Dimian 1957, 197, nr. 4 ⁴⁹ ; Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 238, nr. 5 ⁵⁰ .
42.	Mangalia și împrejurimi	Constantin IV	1 AE	684/5	Constantinopolis	Poenaru Bordea 1971, 329 și nota 46; Poenaru Bordea, Ocheșeanu, Popescu 1997, 85, nr. 46.

⁴⁵ Oberländer-Târnoveanu 1996, nota 34, a. 663/4 – 668.

⁴⁶ Ca loc de descoperire, apare "Tulcea și împrejurimi"; la Oberländer-Târnoveanu 1996, nota 34/2, este făcută corectura Isaccea.

⁴⁷ La Chiriac 1995, 135, nr. 20, pentru Valea Teilor se menționează "1 AR of Constans II, year 668 – 673" (sic).

⁴⁸ Datorită unor greșeli de tipar la p. 100 se menționează 7 ex., din care se precizează că 5 ex. – o hexagramă și 5 folles (sic) au fost bătute la Constantinopolis, iar la Syracuză un ex. – 1 follis, la p. 104 sunt luate în discuție 6 ex. – o hexagramă și 5 folles – cu precizarea că 4 folles au fost emiși la Constantinopolis și unul la Syracuză, iar în catalog figurează 7 ex. – o hexagramă (nr. 64) și 6 folles (nr. 65 – 70) emise toate la Constantinopolis.

⁴⁹ Cu datarea piesei la 654 – 668.

⁵⁰ Vezi corecția la Oberländer-Târnoveanu 1996, 105, nota 30/5.

Nr. crt.	Loc. desc.	Emitent	Nominal	An	Monetărie	Bibliografie
43.	Istria sat	Constantin IV	1 AV	674 – 681	Constantinopolis	Nubar 1966, 605, nr.1; Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1983 – 1985 (1986), Anexa 2, nr.30.
44.	Lunca (jud. Tulcea)	Constantin IV	1 AV	674 – 680	Constantinopolis	
45.	Agighiol (jud. Tulcea)	Constantin IV	1 AR	668 – 669	Carthagina	Custurea 1998, 291, nr.1
46.	Valea Teilor (jud. Tulcea)	Constantin IV	1 AR	668 – 673	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu 1980, 163, nr. 3.
47.	Niculitel (jud. Tulcea)	Constantin IV	1 AR	674 – 681	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu, Constantinescu 1994, 331 – 332, cat. 33.
48.	Silistra	Constantin IV	1 AR	669	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu 1996, 100, nr. 5 și 105, cat. 71.
49.	Silistra	Constantin IV	1 AE	674 – 681	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu, 100, nr. 5, 105, cat. 72.
50.	Silistra	Constantin IV	1 AE	669 – 674	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu 1996, 100, nr. 5, 105, cat. 74.
51.	Silistra	Constantin IV	1 AR	674 – 681	Constantinopolis	Oberländer-Târnoveanu 1996, 100, nota 17.
52.	Silistra	Constantin IV	1 AV			Bănescu 1943, 193; Oberländer-Târnoveanu 1996, 105, nota 39 ⁵¹ .
53.	Dobrogea <i>passim</i>	Constantin IV	1 AR			Bănescu 1943, 193.
54.	Dobrogea <i>passim</i>	Constantin IV	2AE			Bănescu 1943, 193.
55.	Dobrogea <i>passim</i>	Constantin IV	1 AV	668 – 685	Constantinopolis	Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1983 – 1985 (1986), Anexa 3, nr. 42.
56.	Topalu (jud. Constanța)	Justinian II	1 AE	686/7	Constantinopolis	Poenaru Bordea, Donoiu 1981 – 1982 (1983), 238, nr. 6.
57.	Dobrogea <i>passim</i>	Tiberiu III Apsimar	1 AR			Bănescu 1943, 193.
58.	Dobrogea <i>passim</i>	Tiberiu III Apsimar	1 AE			Poenaru Bordea, Popeea <i>mss.</i> 1964, <i>apud</i> Poenaru Bordea, Donoiu 1981–1982 (1983), nota 49.

1. Descoperiri izolate – teritoriile de la sud și est de Carpați și Dobrogea

Nr. crt.	Proveniență	Emitent	Nominal	An	Monetărie	Bibliografie
59.	col. IAB (lot Moscova)	Constans II	1 AV	641 – 668	Constantinopolis	Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1983 – 1985 (1986), Anexa 3, nr. 41.
60.	col. Severeanu	Constans II	1 AV	662? – 667?	Constantinopolis	Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1991, 492, nr. 38.
61.	col. Severeanu	Constans II	1 AV	642/3	Carthagina	Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1991, 492, nr. 39.
62.	necunoscută	Constans II	1 AV	659 – 668	Constantinopolis	Mitrea 1976 – 1980, 600, nr. 313.
63.	col. MNA (IAB)	Constans II	1 AR			Mitrea 1971 (1976), 201 și nota 20; Mitrea 1975, 121 și nota 51.
64.	col. MNA (IAB)	Constans II	4 AE			Mitrea 1971 (1976), 201 și nota 20; Mitrea 1975, 121 și nota 51.

⁵¹ Moneda a făcut parte din colecția Papahagi, care a ajuns la Banca Națională; N. Bănescu o menționase ca "Dobrogea *passim*".

Nr. crt.	Proveniență	Emitent	Nominal	An	Monetărie	Bibliografie
65.	col. Saint George (MNA)	Constans II	8 AE			Mitrea 1971 (1976), 201 și nota 21; Mitrea 1975, 121 și nota 52.
66.	col. Papazoglu	Constans II	1 AE			Mitrea 1971 (1976), 201 și nota 22; Mitrea 1975, 121 și nota 53.
67.	col. MNA	Constans II	10 AV			Mitrea 1971 (1976), 201 și nota 23;
68.	col. IAB	Constantin IV	1 AV	668 – 685	Constantinopolis	Poenaru Bordea, Ocheșeanu 1983 – 1985 (1986), Anexa 3, nr. 42.
69.	Col. MNA	Constantin IV	3 AR			Mitrea 1971 (1976), 201 și nota 20; Mitrea 1975, 121 și nota 51.
70.	Col. MNA	Constantin IV	2 AE			Mitrea 1971 (1976), 201 și nota 20; Mitrea 1975, 121 și nota 51.
71.	col. Saint George	Constantin IV	2 AR			Mitrea 1971 (1976), 201 și nota 22; Mitrea 1975, 121 și nota 52.
72.	Col. MNA	Constantin IV	2 AV			Mitrea 1971 (1976), 201 și nota 23; Mitrea 1975, 121 și nota 54.
73.	col. Saint George ...	Iustinian II	1 AE			Mitrea 1971 (1976), 201 și nota 22; Mitrea 1975, 121 și nota 52.
74.	col. MNA	Iustinian II	1 AV			Mitrea 1971 (1976), 201 și nota 23; Mitrea 1975, 121 și nota 54.

Bibliografie

- Angelova, S. Penčev, V. 1989, *Srebărno sâkorovišce ot Silistra*, *Arheologija Sofia* 2, 38 – 43.
- Ardevan, R. 1983 – 1985 (1986), *Monede de aur antice și bizantine din Muzeul de Istorie al Transilvaniei*, BSNR 77 – 79, 131 – 133, 237 – 256.
- Bănescu, N. 1943, *La vie politique des Roumains entre les Balcans et le Danube*, *Bulletin de la Section Historique* 23, 2, 188 – 201.
- Barnea, A. 1991, *La Dobroudja aux IVe – VIIe siècles n. e.*, în Suceveanu, A., Barnea, A., *La Dobroudja romaine*, București, 154 – 297.
- Barnea, I. 1968, *Perioada Dominatului*, în Vulpe, R., Barnea, I., *Din istoria Dobrogei II. Romanii la Dunărea de Jos*, București, 369 – 556.
- Barnea, I. 1971 A, *Dobrogea în secolele VII – X*, *Peuce* 2, 205 – 219.
- Barnea, I. 1971 B, *Dobrogea între anii 681 – 1186*, în Barnea, I. Ștefănescu, Șt., *Din istoria Dobrogei III. Bizantini, romani și bulgari la Dunărea de Jos*, București, 3 – 69.
- Barnea, I., Iliescu, O., Nicolescu, C. 1971, *Cultura bizantină în România*, București.
- Brezeanu, S. 1981, *O istorie a Imperiului Bizantin*, București.
- Butnariu, V. 1983 – 1985 (1986), *Răspândirea monedelor bizantine din secolele VII – VII în teritoriile carpato-dunărene*, BSNR 77 – 79, 131 – 133, 199 – 235.
- Căpitanu, V. 1971, *Descoperiri de monede antice și bizantine*, *Carpica* 4, 287 – 298.
- Chiriac, C. 1991, *Despre tezaurele monetare bizantine din secolele VII – X de la sud și est de Carpați*, *Pontica* 24, 373 – 378.
- Chiriac, C. 1995, *About the Presence of Byzantine Coins in Dobrudja during the 7th Century*, *Dobrudja 12, Numismatic and Sphragistic Contributions to Ancient and Medieval History of Dobrudja, International Symposium, Dobrich, 1993*, 133 – 136.
- Coja, M. 1971, *Cercetări pe malul lacului Razelm, epoca romană și romano-bizantină*, *Peuce* 2, 179 – 190.
- Coja, M. 1972, *Cercetări noi în așezarea greco-romană de la Capul Dolojman – Argamum*, *BMI* 41, 3, 33 – 42.
- Condurachi, Em. 1944, *Les trésors monétaires de la région carpatho-danubienne et leur importance pour l'histoire des Romains*, *Balcenia* 7, 1, 23 – 44.

- Custurea, G. 1986, *Unele aspecte privind penetrația monedei bizantine în Dobrogea în secolele VII – X*, Pontica 19, 273 – 277.
- Custurea, G. 1991, *Schimbările economice în regiunea danubiano-pontică în sec. VIII – XI*, Pontica 24, 379 – 388.
- Custurea, G. 1998, *Monede bizantine dintr-o colecție constănțeană*, Pontica 31, 291 – 294.
- Diaconu, P. 1981, *La Dobroudja et Byzance à l'époque de la genèse du peuple roumain (VIIe – Xe siècles)*, Pontica 14, 217 – 220.
- Dimian, I. 1957, *Câteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul R.P.R.*, SCN 1, 187 – 216.
- Iacob, M., Poenaru Bordea, Gh. (1998), *Les monnaies des IVe – VIIe siècles découvertes à Argamum (Scythia Minor)*, în *Proceeding XIIth International Numismatic Congress, Berlin* (sub tipar).
- Mănușu-Adameșteanu, Gh. 1991, *Tomis – Constantia – Constanța*, Pontica 24, 299 – 325.
- Mănușu-Adameșteanu, M., Iacob, M., Poenaru Bordea, Gh. (1996), *Descoperiri monetare de la Argamum. Conспект preliminar*, Materiale (sub tipar).
- Mitrea, B. 1963 A, *Découvertes récentes et plus anciennes de monnaies antiques et byzantines sur le territoire de la République Populaire Roumanie*, Dacia, N.S. 7, 589 – 600.
- Mitrea, B. 1963 B, *Descoperiri recente și mai vechi de monede antice și bizantine în R.P.R.*, SCIV 14, 2, 466 – 474.
- Mitrea, B. 1971 – 1976, *Le trésor de Priseaca et la monnaie byzantine du VIIe siècle en Roumanie*, în *Actes du XIVe Congrès International des Études Byzantines, Bucarest, 6 – 12 septembre 1971*, III, București, 197 – 213.
- Mitrea, B. 1975, *Date noi cu privire la secolul al VII-lea. Tezaurul de hexagrame bizantine de la Priseaca (jud. Olt)*, SCN 6, 113 – 125.
- Mitrea, B. 1976 – 1980, *Descoperiri monetare în România (1974 – 1976)*, BSNR 70 – 74, 124 – 128, 559 – 608.
- Mitrea, B. 1977, *Découvertes monétaires en Roumanie, 1976 (XX)*, Dacia, N.S. 22, 375 – 381.
- Mitrea, B. 1979, *Découvertes monétaires en Roumanie, 1978 (XXII)*, Dacia, N.S., 23, 371 – 375.
- Moisil, C. 1924, *Sur les monnaies byzantines trouvées en Roumanie*, Bulletin de la Section Historique, 11, 208 – 211.
- Nubar, H. 1966, *Monede bizantine descoperite în satul Istria (reg. Dobrogea)*, SCIV 17, 3, 605 – 607.
- Oberländer-Târnoveanu, E. 1980, *Monede bizantine din secolele VII – X descoperite în nordul Dobrogei*, SCN 7, 163 – 165.
- Oberländer-Târnoveanu, E. 1995, *Monnaies byzantine des VIIe – Xe siècles découvertes à Silistra et la problème du commencement de l'économie monétaire dans la première royauté bulgare*, Dobrudja 12, *Dobrudja on Medieval History of Dobrudja, International Symposium, Dobrich, 1993*, 137 – 172.
- Oberländer-Târnoveanu, E. 1996, *Monnaies byzantine des VIIe – Xe siècles découvertes à Silistra dans la collection de l'Académicien Périclès Papahagi, conservées au Cabinet des Médailles du Musée National d'Histoire de la Roumanie*, CN 7, 97 – 127.
- Oberländer-Târnoveanu, E., Constantinescu, E. M. 1994, *Monede romane și bizantine târzii din colecția Muzeului județean Buzău*, Mousaios 4/1, 311 – 341.
- Oberländer-Târnoveanu, E., Popușoi, E. 1992, *Monede bizantine din colecția Muzeului "Vasile Pârvan" din Bârlad*, Carpica 23/2, 223 – 234.
- Ocheșanu, R. 1981, *Câteva monede bizantine din secolele VII – X e.n. descoperite în Dobrogea*, Pontica 14, 309 – 314.
- Pauker, M. 1945, *Monede antice grecești romane și bizantine găsite la Piua Pietrei*, CNA 19, 51 – 54.
- Petre A. 1963, *Quelques données archéologiques concernant la continuité de la population et de la culture romano-byzantine dans la Scythie Mineure aux VIe – VIIe siècles de notre ère*, Dacia, N.S. 7, 317 – 353.
- Poenaru Bordea, Gh. 1968, *Monede bizantine de bronz din Dobrogea provenite dintr-o mică colecție*, SCN 4, 405 – 408.
- Poenaru Bordea, Gh. 1971 (1976), *Monnaies byzantine de V^e – VIIe siècles en Dobroudja*, în *Actes du XIVe Congrès International des Études Byzantines, Bucarest, 6 – 12 septembre 1971*, III, București 203 – 213.
- Poenaru Bordea, Gh. 1971, *Monede bizantine de bronz din secolele V–VII în Dobrogea*, BMI 11, 3, 51 – 57.
- Poenaru Bordea, Gh., Donoiu, I. 1981 – 1982 (1983), *Contribuții la studiul pătrunderii monedelor bizantine în Dobrogea în secolele VII – X*, BSNR 75 – 76, 129 – 130, 237 – 251.

- Poenaru Bordea, Gh., Ocheșeanu, R. 1980, *Probleme istorice dobrogene (secolele VI – VII) în lumina monedelor bizantine din colecția Muzeului de istorie națională și arheologie din Constanța*, SCIVA 31, 3, 377 – 396.
- Poenaru Bordea, Gh., Ocheșeanu, R., 1983 – 1985 (1986), *Tezaurul de monede bizantine de aur descoperite în săpăturile arheologice din anul 1899 de la Axiopolis*, BSNR 77 – 79, 131 – 133, 177 – 197.
- Poenaru Bordea, Gh., Ocheșeanu, R. 1991, *Monede de aur romane și bizantine din col. Maria și Dr. George Severeanu*, Peucc 10/1, 485 – 495, 10/2, 389 – 396.
- Poenaru Bordea, Gh., Ocheșeanu, R., Popescu, A. 1997, *Monede grecești, romane și bizantine din Dobrogea în colecția Muzeului din Brăila*, SCN 12, 83 – 117.
- Poenaru Bordea, Gh., Popea, Al. 1976, *Monede bizantine dintr-o colecție formată la Constanța*, SCIVA 27, 2, 215 – 229.
- Preda, C. 1960, *Monede găsite la Novaci (reg. București)*, SCN 3, 467 – 475.
- Preda, C. 1972, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato-dunăreană*, SCIV 23, 3, 375 – 415.
- Stoljarik, E. 1993, *Essay on Monetary Circulation in the North-Western Black Sea Region in the Late Roman and Byzantine Periods, Late 3rd Century AD*, Odessa.
- Teodor, D. Gh. 1981, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V – XI*, Iași.

**Aspects de la circulation monétaire dans la deuxième partie du VIIe siècle ap.J.-C.
sur le territoire de la Roumanie**

Résumé

La découverte d'un solidus emis par Constantin IV à Lunca, comm. de Ceamurlia de Jos, dép. de Tulcea a constitué un bon motif pour l'auteur de revenir sur les aspects de la circulation monétaire de cette période – la deuxième partie du VIIe siècle – sur le territoire de la Roumanie et les régions limitrophes. Sont rediscutées toutes les découvertes – isolées ou trésors – pour les empereurs de la période Constant II – Tibère III Apsimare.

Pour la Transylvanie les trouvailles – 12 pièces en or et un en bronze – sont concentrées sur le cours moyen de Mureș (dep. de Timiș et Arad) et sont liées de l'horizon avar; les trésors de Zemianske Vrobovok, Udești, Poltava et de Delta du Nipre sont en liaison avec la pénétration des Avars vers l'Europe Centrale et la fondation du deuxième kaganat; en revanche les trésors trouvés en territoires extra-carpatique – Priseaca, Galați, Obârșeni – jalonnent le mouvement des (proto-)Bulgares du nord de la Mer Noire vers le sud du Danube. Dans les régions extra-carpatiques les trouvailles isolées sont rares – 10 pièces, 6 en argent et 4 en bronze, sinon les monnaies de Piua Petrii et Vârtopu font partie d'un trésor dispersé.

Pour la Dobroudja les découvertes sont plus nombreuses: 28 pièces – Constant II; 10 exemplaires – Constantin IV; 2 exemplaires – Justinien II et 1 pièce Tibère III. Ces sont encore quelques découvertes avec la provenance incertaine, mais sûre les territoires extra-carpatiques et Dobroudja. On peut voir que, en dépit de la situation politico-militaire très compliquée au Bas-Danube, les monnaies sont arrivées même après 681, en quantité réduite, biensûr.

En regardant une carte de la Dobroudja, nous pouvons constaté que les localites où sont trouvées ces pièces sont situées dans la région du littoral (Constanța, Mangalia, Istria, Lunca, Agighiol) ou sur le limes danubien (Isaccea et environnement; Siliistra et environnement).

En ce qui concerne les ateliers monétaires représentés dans le numéraire de Dobroudja et territoires extra-carpatiques, Constantinople occupe le premier rang; suit à distance Carthage, Syracuse, Ravenne et Rome.

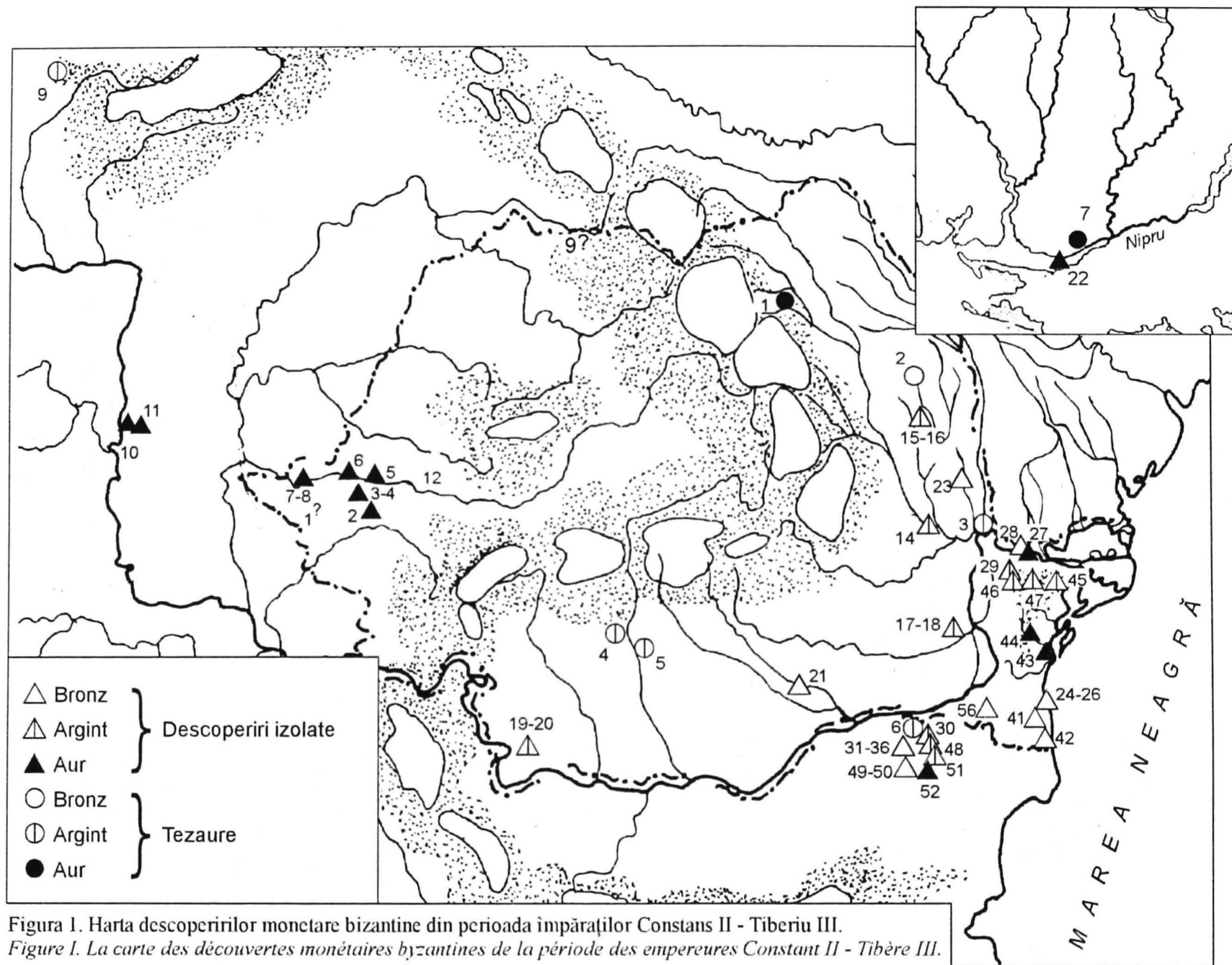

Figura 1. Harta descoperirilor monetare bizantine din perioada împăraților Constans II - Tiberiu III.

Figure 1. La carte des découvertes monétaires byzantines de la période des empereurs Constant II - Tibère III.